سپېځلي کردارونه

"د مېنې عبدالطيف افندي

او د هغهٔ خدائي خدمتګار ملګري"

سکندر حيات سکندر

مړهٔ هغه چې نهٔ ئې نوم نهٔ ئې نشان وي
تـل ترلتـه پـه ښـهٔ نـوم پـائي ښـاغلي

تاريخ ګواه دے چې په پښتنو کله هم چا په زور زبردستۍ د حکومت کولو کوشش کړے دے نو هغه ناکامه شوي دي. پښتانهٔ په زور هيڅ نهٔ مني او چې چا ورسره ځهٔ زياتے کړے دے او په زور ئې خپل غلام جوړولو کوشش کړے دے نو په دوي کښې داسې خلق پيدا شوي دي چې په هغوي تاريخ فخر کوي.

باچاخان چې د انګرېزانو خلاف تحريک شروع کړو نو پښتانهٔ ورسره ځنګ په ځنګ ودرېدل. د باچاخان په دغه ملګرو کښې د ملاکنډ مېنې علاقې عبدالطيف افندي، ملک حبيب ګل، الف خان، عزت خان، الله داد د سخاکوټ او د درګۍ راحت خان بابا او اميرالله خان بابا شامل وو.

افندي صېب غريب سړے ؤ. په کال ۱۹۱۶ء کښې د ترکو په پوځ کښې سپه سالار بهرتي شو. په ترکۍ ژبه کښې سپه سالار ته "افندي" وائي. دا وجه وه چې کله کلي ته راغلو نو په افندي مشهور شو.

افندي صيب چې مېنې ته راغلے نو د کلي ځنو خلقو ورسره مرسته کوله خو ډېره مرسته به ورسره د مېنې ملک حبيب ګل بابا کوله.

ملک حبيب ګل بابا د افندي صېب ډېر نزدې ملګرے ؤ. زيات وخت به ئې د حبيب ګل بابا سره د هغهٔ په حجره کښې تېروو. دے په قوم عثماني خېل ؤ. د افندي صېب سره ئې هر قسمه جاني او مالي امداد کړے دے. په يوه سخته کښې هم ترې نه نهٔ دے وروسته شوے.

افندي صېب او ملک حبيب ګل بابا په خپل کلي کښې د خلکو خدمت شروع کړو. په دغه ورځو کښې دوي د سخاکوټ د راحت خان بابا او د درګۍ امير الله خان سره ملاقات وشو نو هغوي ورته د باچاخان پته ورکړه چې تاسو د هغهٔ سره هم ميلاؤ شئ ځکه چې هغه هم د پښتنو د پوهې او د انګرېزانو خلاف تحريک شروع کړے دے. دوي د باچاخان سره ميلاؤ شول او ورته ئې ووې چې مونږ د يو ګاډي سوارهٔ يو. زمونږ مقصد يو دے او په تحريک کښې ورسره شامل شول، کلي ته چې واپس راغلل نو د حکومت کسان ورپسې شول د کلي ځينو خلقو به پرې ډائرۍ کولې او زيات به نظر بند وو.

چې چرته به تلل نو ليوي والا به ترې ليکل اخستل او چې داسې به لاړل نو د خلقو نه به ئې تپوسونه کول چې دوي چرته تلي دي. په دوي دا پابندي د بوټو د دور پورې جاري وه.

د افندي صېب سره يو څو ګډې او سپي وو. سپي ورسره په دې وجه وو چې دۀ به د ځناورو ډېر زيات خيال ساتلو. روټۍ او صفا اوبه به ئې ورکولې. په دې دوران کښې د دوي سره د کلي بعضې نور کسان هم شامل شول.

د مېنې حميدګل وائي چې يوه ورځ زۀ د کوټ تانې ته د څۀ کار دپاره لاړم نو هلته په تانه کښې د عبدالطيف افندي صېب، ملک حبيب ګل بابا، نيازګل بابا، عزت خان، داد خان برهه، غلام حبيب کاکا، خان باز، الله داد، جرنېل عاسم خان، سيداحمد، عبدول او د امين محمد نومونه ليکلي شوي وو چې دا د باچاخان بابا ملګري دي او د حکومت دپاره ډېر خطرناک کسان دي.

لکه چې باچاخان او نورو ملګرو په ۱۹۲۱ء کښې د "انجمن اصلاح افاغنه" بنياد کېښودو نو په دغه بنيادي کسانو کښې د سم رانيزي د مېنې کلي عبدالطيف افندي هم شامل ؤ. د دوي د کوششونو په نتيجه کښې په مېنه کښې هم يوه مدرسه پرانستلې شوه. دا مدرسه اول د مېنې په برجومات کښې شروع شوه خو د کلي هغه مليانو چې د حکومت ملګري وو. دا شعرونه وئيل:

سبق د مدرسې وائي
دپاره د پيسې وائي
جنت کښې به ئې ځائے نۀ وي
په دوزخ کښې به غوپې وهي

او دوي د برجومات نه وويستې شول چې دا اولس ځائے دے. دلته به سبق نۀ ښئي. دوي د هغه ځائے نه مدرسه لرې کړه او افندي صېب په خپله ذاتي ډېره کښې هغه مدرسه پرانستله. دا مدرسه چې دوباره شروع شوه نو د کلي جرګې افندي صېب ته ووئيل چې مونږ له به پکښې حصه راکوئ يعنې پېسې به راکوئ. هغه ورته جواب ورکړو چې دا پيسې خو زۀ ستاسو په بچو خرچ کووم. د دې نه يوه روپۍ هم زۀ چاله نۀ شم ورکولې. دغې جرګې په افندي صېب شکايت وکړو او پي اې (پوليټيکل ايجنټ) ته ئې ووئيل چې دا مدرسه دې بنده کړې شي.

د هغې وخت انګرېز پي اې په هري چند (ښنګله) کښې جرګه وغوښتله او هلته ئې افندي صېب ته ووئيل چې ما ستا مدرسه ختمه کړه. افندي صېب ورته پاڅېدو او ورته ئې ووې چې "اې کافره! تۀ زما مدرسه څنګه ختموې، دا تۀ نۀ شې ختمولئ" د دې خبرې په اورېدو انګرېز پولټيکل ايجنټ جرګې طرف ته اشاره وکړه چې زۀ ئې نۀ ختموم خو دا جرګه راغلې ده او دوي وائي چې دا مدرسه دې بنده شي.

د دې مدرسې نوم" مدرسه اسلاميه افنديه" ؤ. دا مدرسه په کال ۱۹۳۰ کښې بنده کړې شوه.

د راحت خان بابا ورور وفات شوے ؤ نو افندي صېب او ملک حبيب ګل ئې جنازې له تللي وو چې واپس راتلل نو راحت خان ورته ووې چې ډوډۍ به دلته وخورئ بيا به ځئ خو افندي صېب ورته ووې چې نۀ مړه مونږ خو وږي نۀ يو. دومره طاقت خو راپکښې شته چې کلي ته به ځان ورسوو.

افندي صېب د حبيب ګل نه هډو تپوس ونۀ کړو چې تۀ ډوډۍ خورې او کۀ نۀ کله چې دوي روان شول او ګهړي عثماني خېلو ته راورسېدل نو افندي صېب حبيب ګل ته وائي چې هلکه دلته خو ستا عزيزان (عثماني خېل) دي راځه چې ډوډۍ ورسره وخورو. خو حبيب ګل ورته ووې چې هلته دې زما نه تپوس کړے ؤ اوس دلته هم نۀ خورو. دواړه په خندا شو او بيا هريانګوټ ته راورسېدل.

افندي صېب ورتـه بيـا وائـي چـې دلتـه بـه د خدائي خدمتګار نذير سره ډوډۍ وخورو خو حبيب ګل هلتـه هم ډوډۍ خوړلو تـه تيار نـهٔ شو او دوي دغـه شـان کلي تـه راورسېدل. پـه کلي کښـې ورتـه حبيب ګل ووئيل چې ځوانه څومره طاقت دې پـاتې دے او هلتـه ئې د حبيب ګل پـه حجره کښـې ډوډۍ وخوړه.

د ۱۹۳۰ پـه سـول نافرمـانۍ تحريـک کښـې عبدالطيف افنـدي صـېب، راحـت خـان بابـا سـره د نـورو ملګـرو ګرفتـار کـړے شـو. کلـه چـې د ګانـدي ارون معاهـدې لانـدې د پښـتونخوا نـورو خـدائي خدمتګارانو ته رهائي ميلاؤ شوه نو افندي صېب، راحت خان بابا، بـاور خـان، ا لـف شـاه، منجور او اصلت خان د ضمانت ورکولو نه انکار وکړو.

په دغه وجه اخبارونو هم د دوي د رهائۍ دپاره اواز اوچـت کـړو. ۱۶ اپريـل ۱۹۳۴ء اخبـار "ترجمـان سرحد" د دوي په حقله ليکي چې" عبدالطيف افندي او راحت خان تر اوسه پورې قيد دي. حالانکه زيـات تر قيديان رها کړے شول او دا چې د سول نافرمانۍ تحريک هم ختم شـوے دے. پـه دې وجـه د ګـورنر او پي اې نه اميد لرلے شي چې د دوي پـه رهائۍ غـور وکړي.

۱۸ مې ۱۹۳۴ء د لاهور مشـهور اخبـار" مـلاپ" د دوي په حقله څهٔ داسې ليکلي دي:

" د هــري پـــور جېـــل نـــه د علاقـــه ملاکنـــډ عبدالطيف افندي صېب او راحت خان بابا د ملاکنډ جېل ته منتقل کړے شول. افندي صېب د ۱۹۳۰ء پـه تحريـک کښـې ګرفتـار شـوے ؤ خـو ګانـدي ارون معاهدې لاندې دوي ته رهائي ميلاؤ نـهٔ شوه. داسې وئيلې کېږي چې پـه ايـف سـي آر د دوي سـزاګانې زياتېدے شي. کهٔ چرې پـه دې واقعې عمـل درامـد ونهٔ کړے شي نو دا به د انګرېز حکومت دپـاره غټـه بدنامي وي". بـل طـرف تـه صـوبائي اسـمبلي پـه کـال ۱۹۳۴ء کښې په يو اجلاس کښې په سوال نمبر ۲۳۷ د عبدالطيف افندي د رهائۍ دپاره اواز اوچت کړو. پـه دې وجـه انګرېـز حکومـت مجبـور شـو او افنـدي سره د نـورو ملګـرو بغېـر د ضـمانت نـه پـه جـولائي ۱۹۳۴ء کښې رها کړے شو.

يوه ورځ باچاخان مېنې تـه راغلے ؤ، پـه حجره کښـې ورتـه د کلي ټول خلق راغونډ شـوي وو او د هغه خبرې ئې اورېدې چې د ډوډۍ وخت شـو نـو هـر يوس رې د کور نه يـو يـو پـوخ کـړے چرګ او ډوډۍ راوړل. باچاخان چې دا هر څهٔ اوليدل نو هغوي ته ئې ووئيـل چـې دا هـر څـهٔ واپـس کـړئ او مالـه صـرف شـوملې او د وربشـو ډوډۍ راوړئ. زهٔ خـو د دې هـر څهٔ خلاف يم ځکه چې پېرنګے کله د ملک نـه ځي نو دلتـه بـه د هـر څـه قحط وي. دا هـر څـهٔ د هغـې وخـت دپـاره سـمبال کـړئ او دغـه شـان ئـې د شـوملو سـره د وربشو ډوډۍ وخوړه.

افندي صېب چې د ترکو تـه واپس راغـے نـو د دهٔ سره يو صندوق ؤ، سحر وختـي بـه ئې دغـه صـندوق خلاص کړو او دې ته به ئې ژړل. ځينې خلق وائي چې دهٔ پـه ترکـو کښـې وادهٔ کـړے ؤ او دوه زامـن ئـې وو، پـه دې صندوق کښې د هغوي تصويرونه وو.

يـوه ورځ د مېنـې خدائي خدمتګار عـزت خـان بابا خپلې جامې په درې ښاخۍ کښې اخستې وې او د کلي نـه بهر مزدورۍ لـه تلـو، پـوليسـو تـه مخبـري وشوه چې دغه شان يو سړے د تخريب کارۍ دپـاره روان دے، پوليس ورپسې شول چې پوليسو لانـدې

کړو او ويې درولو نو اول ئې ورته ښکته او پورته وکتل او حېران شول چې دا غريب سړے به څهٔ تخريب کاري وکړي او چې پنډوکے ئې ورله وکتو نو په هغې کښې ورسره زړې جامې وې.

دغه شان د لوونو په ورځو کښې عزت خان بابا په خپلو پټو کښې د وربشو لؤ کولو نو يو پوليس وړپسې راغے اوورته ئې ووې چې تهٔ تانې ته جمعدار صېب غوښتې ئې. تهٔ چارسدې ته تلے وې او هلته دې په جلسه کښې د حکومت خلاف خبرې کړې دې. دے ئې ګرفتار کړو او ملاکنډ جېل ته ئې بوتلو. په جېل کښې چې دهٔ ته هتکړۍ اچولې شوې نو هتکړۍ د دهٔپه لاسو پوره نهٔ وې د دهٔ لاسو ته نهٔ ورتلې هغه سپاهي ترې تپوس وکړو چې کاکا تهٔ ميا ئې کهٔ ملا ، دهٔ ورته جواب ورکړو چې زهٔ نهٔ ميا يم او نهٔ ملا يم، زهٔ عام سړے يم. په ملاکنډ جېل کښې ئې په قيديانو يو باغ اوبهٔ کولو دغه باغ له به عزت خان بابا په بانګۍ اوبه راوړلې.

عزت خان بابا په کال ۱۹۸۰ کښې وفات شو.

الله داد هم د مينې يو خدائي خدمتګار او د افندي صېب ملګرے ؤ. اول په زور منډۍ کښې اوسېدو، دے هم ډېر زيات جېلونو ته تلے ؤ، دهٔ به په هر اختر کښې سرې جامې واچولې او د مېنې په کوز جومات کښې به يې خلقو ته تقرير کولو، يو ځل په هري چند کښې د باچاخان جلسه وه د هر ځائے نه ورله خلق راغلي وو د مېنې خلق هم په جلسه کښې د شرکت دپاره يوه ورځ مخکښې لاړل. ځکه چې په هغه وخت کښې ګاډي نهٔ وو نو دوي د الله داد سره چې په هغه وخت کښې په زور منډۍ کښې اوسېدو، شپه وکړه. خلق ډېر وو او کټونه لږ وو نو په انډيرو (پوزکو) ئې شپه وکړه. د الله داد ورارهٔ خان داد وائي چې زهٔ په هغه وخت کښې وړوکے وم خو د مېنې خدائي خدمتګارانو سره يو پنځه ګزه غټ نشان ؤ. سحر وختي چې دوي روان شول نوموږ ئې ځان سره نهٔ پرېښودو او راته ئې ووئيل چې هلته هر قسمه حالات پېدا کېدے شي خو موږ ورسره لاړو.

دې وائي چې هغې جلسې له باچاخان په څهٔ وجه رانغے خو ډاکټر خانصاحب ئې راولېږو، هغه چې تقرير شروع کړو نو د ډوګرا کسان راغلل، مشينان ورسره وو، خلق ويرېدل، ډاکټر خانصاحب اعلان وکړو چې اول به تاسو هيڅ نهٔ وايئ چې هغوي جګړه شروع کړي بيا به ورسره ګورو. د دې اعلان نه پس د ډوګرا کسان واپس لاړل او خدائے پاک خېر کړو.

د افندي صېب په سر کښې يوه نخښه (چاپ) ؤ. يوه ورځ ترې مهابت خان تپوس وکړو چې بابا دا چاپ د څهٔ دے هغه ورته ووئيل چې کله زهٔ په جېل کښې وم نو په جېل کښې ئې لېوني راپرېښودل، يو لېوني ګټه اوچته کړه او زما سر ئې پرې وويشتو، دا د هغې نخښه ده.

افندي صېب ورته دا هم ووئيل چې په جېل کښې ماله زهر راکړے شوي دي خو خدائے پاک په ما هيضه او اولټۍ راوستل نو بچ شوم.

افندي صېب په مېنې کښې وادهٔ کړے ؤ، د ښځې نوم ئې راپو ابۍ وه، راپو ابۍ هم د افندي صېب په شان ډېره تکړه ښځه وه.

افندي صېب د مېنې په بر جومات کښې يو کوهے شروع کړو چې د دې کوهي اوبهٔ به خلق استعمالوي او دعا به کوي. د دې غرض دپاره هغه

خپلې ګډې خرڅې کړې او پېسې ئې په کوهي باندې ولګولې کله چې افندي صېب وفات شو نو دا کوهے نيمګړے پاتې شو.

د افندي صېب په شان د هغۀ ښځه راپو ابۍ هم خدائي خدمتګاره وه. د خپل خاوند د مشن پوره کولو دپاره ئې چندې شروع کړې، د چندې دپاره کراچۍ ته رسېدلې وه، د هلته نه به ئې د چندو پېسې رالېږلې، د چندو راټولولو په دوران کښې يوه ورځ په کراچۍ کښې ګاډي ووهله او په حق ورسېدله. د راپو ابۍ د قبر پته تر نن وخته پورې هېچا ته نشته.

خدائے پاک د چا کوشش او محنت نه ضائع کوي، هغه کوهے خدائے پاک کامياب کړو او تر اوسه پورې د کلي خلق د دې کوهي اوبۀ استعمالوي خو اوس متاسفانه په دغه تاريخي کوهي مختلفو ناظمانو پېسې راويستې دي او د ايم پي اې بورډ پرې لګېدلے دے چې دا مونږ جوړ کړے دے.

افندي صېب په کال ۱۹۳۷ء د اتوار په ورځ په خپل کلي مېنه کښې ماسپښين په حق ورسېدو او د مېنې په بوقانو هديره کښې خاورو ته وسپارلے شو.

ملک صېب ګل بابا په کال ۱۹۸۶ کښې په حق ورسېدو ،د دۀ قبر هم د مېنې په بوقانو هديره کښې دے. خدائے پاک دې ټولو ته جنت الفردوس نصيب کړي. امين

* * *

د ډاکټر درويش يوسفزي د شعري ټولګې "واورين" د مخکتنې دستوره

رپورټ: اکبر هوتي ايډوکېټ

د ادبي دوستانو مرکه مردان له خوا د ډاکټر درويش يوسفزي د شعري ټولګې "واورين" د مخکتنې دستوره په مردان پرېس کلب کښې د پښتونخوا د ډاکټر اسرار په صدارت کښې وشوه. د کوربه چارې ليکونکي (اکبر هوتي) ترسره کړې. د دستورې شروع مصباح الله مصباح د خدائے پاک د کلام نه وکړه. د ادبي دوستانو مرکه مردان چئيرمېن پروفېسر زبېر حسرت مېلمنو ته هرکلے ووې او ډاکټر درويش يوسفزي ته ئې د شعر په ژبه پېرزونې وړاندې کړې. ښاغلي ساحل يوسفزي او مهراندېش د نثري ليک په شکل کښې د ډاکټر درويش د شاعرۍ او فن په حقله خپلې څرګندونې وړاندې کړې. په دې موقع صدر محفل ډاکټر اسرار او محمد اقبال اقبال ووې چې د ډاکټر درويش يوسفزي شاعري پښتون اولس ته دقام د آزادۍ او ابادۍ يو ښۀ پېغام ورکوي. دوي په شاعرۍ کښې کۀ يو خوا د خپل وطن د ټوټې ټوټې وجود ژاړي نو بل خوا د دۀ په شاعرۍ کښې د قامي آزادۍ د ارمانونو غزونې هم شته. په دې موقع صاحب کتاب ډاکټر درويش هم وينا وکړه او د ادبي دوستانو مرکه مردان ئې شکريه ادا کړه او هم دې سره دا دستوره سرته ورسېده. په دې دستوره د هرې طبقې سره تعلق لرونکو په ګڼ شمېر کښې خلقو ګډون درلود چې پکښې عبدالواحد قلندر، فېضل الوهاب فېض د پښتونخوا ملي عوامي پارټۍ سکرټري محمد اعجاز خان هوتي ايډوکېټ، محمد زبېر خان، رضوان شاه رضوان، نهار اعوان، شعيب صادق، امتياز احمد عابد ، د مردان ډاټ کام ارګنائزر سېد ياسر علي باچا آرکينالوجېسټ عثمان مردانوي، سيد افضل شاه، غمګين ماياره، نذير يوسفزے، وقاص بټ اېډوکېټ، خليل بټ، حاجي احمدعابد لوهار او وارث خان ناياب او ډېر ګڼ شمېر شاعران اديبان.